

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ І ГЕОЛОГІЇ

Назва курсу <i>Нормативний/вибірковий</i>	ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ З НАВЧАЛЬНОЮ ПРАКТИКОЮ МОДУЛЬ 1. ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ НОРМАТИВНИЙ
Ступінь освіти Бакалавр/магістр/доктор філософії Освітня програма	Бакалавр 014.07 Середня освіта. Географія; 103 Науки про Землю
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	2021-2022/ 6 семестр / 3 курс
Викладач	Іванова В.М..
Профайл викладача	http://geo.mdpu.org.ua/prirodnicho-geografichnij-fakultet/kafedra-fizichnoyi-geografiyi-i-geologi/sklad-kafedri-fizichnoyi-geografiyi-i-ge/ivanova-valentina-mihajlivna/
Контактний тел.	098 4098739
Е-mail:	valyaivanova0204@gmail.com
Сторінка курсу в ЦОДТ МДПУ ім. Б.Хмельницького	http://www.dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=1419

Консультації	<i>Очні консультації:</i> щосереди, згідно графіку роботи кафедри фізичної географії і геології - обговорення питань для самопідготовки та презентацій. <i>Онлайн-консультації:</i> через систему ЦОДТ МДПУ ім. Б. Хмельницького.
---------------------	---

1. АНОТАЦІЯ

Освітній компонент «Фізична географія України» є невід’ємним складником системи підготовки викладачів географії за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр”.

«Фізична географія України» є фундаментальним освітнім компонентом для фахівця в галузі наук про Землю та вчителя географії. Знання закономірностей організації географічної оболонки в межах України є основою для формування наукового світогляду майбутнього вчителя/викладача або науковця. Вивчення даної дисципліни дозволить сформувати уявлення про особливості еволюції природи території України, її геологічно-тектонічну будову, клімат, внутрішні води, ґрунтово-рослинний покрив та вплив на них антропогенних факторів, а також сучасну геоecологічну ситуацію в Україні.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Метою викладання освітнього компоненту є комплексне вивчення природних складових території України, їх взаємозв’язку та природно-територіальних комплексів для формування науково-географічної картини своєї держави.

Завдання курсу:

- вивчити фізико-географічні умови і ресурси та особливості їх розподілу в Україні;
- виявити трансформацію геосфери в межах території України;
- набути вмінь і навичок з надання характеристики фізико-географічним умовам та ресурсам,
- навчити визначати географічне розташування об’єктів геосфери в межах України,
- набути вмінь з характеристики фізико-географічних регіонів України.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

1. Загальні компетентності:

ЗК 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професії. Свідоме та цілісне осмислення мети та задач свого професійного росту та розвитку.

ЗК 7. Здатність працювати автономно, опановувати нові інформаційні технології, нові професійні знання незалежно від освітніх програм навчального закладу з метою поширення професійного навколосвіту та надбання загальногуманних цінностей.

ЗК 9. Базові знання основ філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості,

схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності.

2. Фахові компетентності спеціальності (ФК):

ФК 5. Мати поглиблені знання з професійно-орієнтованих дисциплін для теоретичного засвоєння загальнопрофесійних дисциплін і рішення практичних завдань.

ФК 7. Здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі географії, теоретичного освоєння загальнопрофесійних дисциплін і рішення практичних завдань.

ФК 9. Знання та розуміння предметної області та розуміння професії.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 2. Застосовувати різні джерела інформацію для розширення світогляду з подальшим застосуванням на практиці;

ПРН 9. Знаходити необхідні географічні відомості в довідниках, енциклопедіях, монографіях та джерелах географічної інформації і вміти застосовувати відомості про охорону довкілля;

ПРН 11. Застосовувати принципи географічного моделювання;

ПРН 14. Пропонувати заходи з охорони ландшафту;

5. ОБСЯГ КУРСУ

Вид заняття	лекції	практичні заняття	самостійна робота
годин/кредитів 120 год. /4 кредити	22	38	60

6. ПОЛІТИКИ КУРСУ

Політика академічної поведінки та етики:

- ☐ Не пропускати та не запізнюватися на заняття за розкладом;
- ☐ Вчасно виконувати завдання практичних занять та питань самостійної роботи;
- ☐ Вчасно та самостійно виконувати контрольно-модульні завдання

- ☐ Дотримуватись Кодексу академічної доброчесності, прийнятого у МДПУ імені Богдана Хмельницького https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/Kodeks-akadem-dobrochesnosti_2020.pdf та Положення про Академічну доброчесність https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/akademichna-dobrochesnist_2020.pdf.
- ☐ Здобувачі освіти мають самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та періодичного контролю, самостійні завдання, посилаючись на джерела інформації у разі запозичень ідей, тверджень, відомостей;
- ☐ Дотримуватись норм законодавства про авторське право.

7. СТРУКТУРА КУРСУ

7.1 СТРУКТУРА КУРСУ (ЗАГАЛЬНА)

Кількість годин	Тема	Форма діяльності (заняття, кількість годин)	Література	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
БЛОК 1. ЗАГАЛЬНА ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНИ						
8	Тема 1. Фізико-географічне положення та дослідження території України.	Лекції - 2 Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (4 год.)	1;4; 6	Опрацювання практичних завдань		впродовж шостого семестру (перший періодичний контроль)
8	Тема 2. Тектонічна та геологічна будова України.	Лекції - 2 Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (4 год.)	1;4; 5; 6	Опрацювання практичних завдань		впродовж шостого семестру (перший періодичний контроль)
6	Тема 3. Корисні копалини України.	Лекції - Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (4 год.)	1;3; 4; 6	Опрацювання практичних завдань		впродовж шостого семестру (перший періодичний контроль)
10	Тема 4. Геоморфологічна будова України.	Лекції – 2 Практичне заняття (4 год.)	1;3; 5; 6	Опрацювання		впродовж шостого семестру (перший

		Самостійна робота (4 год.)		практичних завдань		періодичний контроль)
8	Тема 5. Клімат України.	Лекції - 2 Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота(4 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого семестру (другий періодичний контроль)
9	Тема 6. Внутрішні води України.	Лекції - 2 Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого семестру (другий періодичний контроль)
11	Тема 7. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ України.	Лекції - 2 Практичне заняття (4 год.) Самостійна робота (5 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого семестру (другий періодичний контроль)
БЛОК 2.						
10	Тема 8. Природно-територіальні комплекси. Фізико-географічне районування території України.	Лекції - 2 Практичне заняття (4 год.) Самостійна робота (4 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого навчального семестру (другий періодичний контроль)
10	Тема 9. Зони мішаних і широколистяних лісів України.	Лекції - 2 Практичне заняття (4 год.) Самостійна робота (4 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого навчального семестру (другий періодичний контроль)

6	Тема 10. Лісостепова зона України.	Лекції - Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (4 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого навчального семестру (другий періодичний контроль)
6	Тема 11. Степова зона України.	Лекції - Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (4 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого семестру (другий періодичний контроль)
8	Тема 12. Українські Карпати	Лекції - 2 Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (4 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого семестру (другий періодичний контроль)
8	Тема 13. Кримські гори	Лекції - 2 Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (4 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого семестру (другий періодичний контроль)
7	Тема 14. Чорне море	Лекції - 2 Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (3 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого семестру (другий періодичний контроль)
5	Тема 15. Азовське море	Лекції - Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (3 год.)	1;3; 4; 6	Опрацюван ня практичних завдань		впродовж шостого семестру (другий періодичний контроль)

7.2. СХЕМА КУРСУ (ЛЕКЦІЇ)

№ з/п	Тема лекції	Зміст лекції
1	Тема 1. Фізико-географічне положення та дослідження території України	● Фізико-географічне положення України. ● Площа та крайні точки території України. ● Загальні риси орографічної будови України. ● Фізико-географічне дослідження території України. ● Видатні українські географи й дослідники території України XIX-XX століть.
2	Тема 2. Тектонічна та геологічна будова України. Корисні копалини України	● Платформи та складчастий пояс, крупні тектонічні одиниці у їх межах. ● Історія геологічного розвитку території України. ● Роль плейстоценових зледенінь у формуванні природи України. ● Корисні копалини України.
3	Тема 3. Геоморфологічна будова України	● Чинники рельєфотворення, їх прояв в Україні. ● Морфоструктури України. ● Морфоскульптури України, їх географія. ● Антропогенні форми рельєфу.
4	Тема 4. Клімат України	● Кліматичні чинники, їх взаємодія на території України. ● Кліматичні показники. Зміни клімату. ● Сезони року. ● Несприятливі (стихійні) метеорологічні явища.
5	Тема 5. Внутрішні води України	● Річкова мережа України. ● Живлення та типи водного режиму річок. ● Гідрологічна характеристика річок України. ● Озера України, їх походження і класифікація. ● Болота України. ● Штучні водойми.

6	Тема 6. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ України	• Закономірності розміщення ґрунтово-рослинного покриву по території України. • Основні типи рослинності, їх географія. • Основні типи та підтипи ґрунтів, їх географія. • Тваринний світ України.
7	Тема 7. Фізико-географічне районування території України	• Ландшафти України, їх типологія і класифікація. • Поняття фізико-географічного районування. • Одиниці фізико-географічного районування та критерії їх виділення. • Межі основних фізико-географічних одиниць.
8	Тема 8. Природні зони України.	• Зони мішаних і широколистяних лісів України. • Лісостепова зона України. • Степова зона України.
9	Тема 9. Українські Карпати.	• Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова. • Гідрокліматичні характеристики країни, їх зміни з висотою. • Висотна поясність ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу. • Фізико-географічне районування.
10	Тема 10. Кримські гори	• Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова. • Гідрокліматичні характеристики країни, їх зміни з висотою. • Висотна поясність ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу. • Фізико-географічне районування.
11	Тема 11. Чорне море. Азовське море	• Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова дна. • Розчленованість берегової лінії. • Кліматичні умови. Льодові явища. • Циркуляція та динаміка водних мас. • Гідрохімічна характеристика морських вод. Органічний світ та екологічні проблеми

7.3. СХЕМА КУРСУ (ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ)

№ з/п	Тема практичного заняття	Зміст практичного заняття
1	Фізико-географічне положення та дослідження території України	• Фізико-географічне положення України. • Площа та крайні точки території України. • Центр України та методики його знаходження. • Загальні риси орографічної будови України. • Фізико-географічне дослідження території України. Видатні українські географи й дослідники території України XIX-XX століть.
2	Тектонічна та геологічна будова України	• Платформи та складчастий пояс, крупні тектонічні одиниці у їх межах. • Історія геологічного розвитку території України. • Роль плейстоценових зледенінь у формуванні природи України.
3	Корисні копалини України	• Класифікація корисних копалин. • Зв'язок поширення корисних копалин з геологічною будовою та історією розвитку
4	Геоморфологічна будова України	• Чинники рельєфоутворення, їх прояв в Україні. • Морфоструктури України. • Морфоскульптури України, їх географія. • Антропогенні форми рельєфу.
5	Кліматичні умови та ресурси України	• Кліматичні чинники, їх взаємодія на території України. • Кліматичні показники. Зміни клімату. • Сезони року. • Несприятливі (стихійні) метеорологічні явища.
6	Внутрішні води та водні ресурси України	• Річкова мережа України. • Живлення та типи водного режиму річок. • Гідрологічна характеристика річок України. • Озера України, їх походження і класифікація. • Болота України.

		● Штучні водойми.
7-8	Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ України	● Закономірності розміщення ґрунтово-рослинного покриву по території України. ● Основні типи рослинності, їх географія. ● Основні типи та підтипи ґрунтів, їх географія. ● Тваринний світ України.
9-10	Природні-комплекси та фізико-географічне районування території України	● Ландшафти України, їх типологія і класифікація. ● Поняття фізико-географічного районування. ● Одиниці фізико-географічного районування та критерії їх виділення. ● Межі основних фізико-географічних одиниць.
11	Зона мішаних лісів в межах України	● Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічні умови. ● Гідрокліматична характеристика зони. ● Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ. ● Фізико-географічне районування.
12	Зона широколистяних лісів в межах України	● Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічні умови. ● Гідрокліматична характеристика зони. ● Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ. ● Фізико-географічне районування.
13	Характеристика природи Лісостепової зони України	● Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічні умови. ● Гідрокліматична характеристика зони. ● Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ. ● Фізико-географічне районування.
14	Степова зона України	● Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічні умови. ● Гідрокліматична характеристика зони. ● Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ. ● Фізико-географічне районування.

15	Природні комплекси Українських Карпат	● Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова. ● Гідрокліматичні характеристики країни, їх зміни з висотою. ● Висотна поясність ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу. ● Фізико-географічне районування.
16	Природні комплекси Кримських гір	● Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова. ● Гідрокліматичні характеристики країни, їх зміни з висотою. ● Висотна поясність ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу. ● Фізико-географічне районування.
17	Природні комплекси Чорного моря	● Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова дна. ● Розчленованість берегової лінії. ● Кліматичні умови. Льодові явища. ● Циркуляція та динаміка водних мас. ● Гідрохімічна характеристика морських вод. ● Сірководнева товща та причини її виникнення. ● Органічний світ та екологічні проблеми Чорного моря.
18	Природні комплекси Азовського моря	● Фізико-географічне положення та геолого-геоморфологічна будова дна. ● Розчленованість берегової лінії. ● Кліматичні умови. Льодові явища. ● Циркуляція та динаміка водних мас. ● Гідрохімічна характеристика морських вод. ● Органічний світ та екологічні проблеми моря.

7.4. СХЕМА КУРСУ (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

№	Назва теми
---	------------

1	Фізико-географічне положення та дослідження території України • Виконання практичних завдань на карті • Розрахункові завдання
2	Тектонічна та геологічна будова України • Виконання практичних завдань на карті • Розрахункові завдання
3	Корисні копалини України • Виконання практичних завдань на карті • Розрахункові завдання
4	Геоморфологічна будова України • Виконання практичних завдань на карті • Розрахункові завдання
5	Кліматичні умови та ресурси України • Виконання практичних завдань на карті • Розрахункові завдання
6	Внутрішні води та водні ресурси України • Виконання практичних завдань на карті • Розрахункові завдання
7	Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ України • Виконання практичних завдань на карті • Розрахункові завдання
8	Природні-комплекси та фізико-географічне районування території України • Виконання практичних завдань на карті • Розрахункові завдання
9	Зона мішаних лісів в межах України • Виконання практичних завдань на карті • Розрахункові завдання
10	Зона широколистяних лісів в межах України • Виконання практичних завдань на карті • Розрахункові завдання
11	Характеристика природи Лісостепової зони України • Виконання практичних завдань на карті

	● Розрахункові завдання
12	Степова зона України ● Виконання практичних завдань на карті ● Розрахункові завдання
13	Природні комплекси Українських Карпат ● Виконання практичних завдань на карті ● Розрахункові завдання
14	Природні комплекси Кримських гір ● Виконання практичних завдань на карті ● Розрахункові завдання
15	Природні комплекси Чорного моря ● Виконання практичних завдань на карті ● Розрахункові завдання
16	Природні комплекси Азовського моря ● Виконання практичних завдань на карті ● Розрахункові завдання

8. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ

Види контролю: поточний, періодичний, підсумковий (семестровий).

Методи, які будуть використані для оцінювання результатів навчання:

- усний (дискусії, доповіді, фронтальне опитування, індивідуальне опитування);
- письмовий (перший та другий періодичний контроль (контрольні роботи));
- тестовий контроль;
- практична перевірка під час практичних занять;
- контроль виконання завдань самостійної роботи (реферати, презентації, творчі проекти, складання структурно-логічних схем, заповнення таблиць)
- підсумковий (семестровий) – залік.

Періодичний контроль складається з двох контрольних робіт (перший та другий періодичний контроль).

Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання. Перша контрольна робота включає питання з тем блоку 1. Загальна фізико-географічна характеристика України, друга контрольна робота - блок 2. Регіональний огляд природних умов України.

12. Критерії оцінювання відповідно до видів контролю

Контроль за видами діяльності здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом поточного оцінювання знань (під час практичних занять), контролю виконання завдань самостійної роботи (реферати, презентації, творчі проекти, складання структурно-логічних схем, заповнення таблиць), періодичного контролю періодична контрольна робота. За результатами суми двох періодичних контрольних робіт, оцінки за поточний контроль виставляється підсумкова оцінка за національною, 100-бальною шкалами і ECTS.

Загальна система оцінювання курсу здійснюється згідно з положенням про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького №34/01-05 від 28. 10.2019 р.

Критерії оцінювання поточного контролю на практичних заняттях (усне, письмове опитування):

«5» – здобувач в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно виконав усі завдання, здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

«4» – здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. правильно вирішив більшість тестових завдань. здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями. «3» – здобувач в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.

«2» – здобувач не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань,

допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.

Критерії оцінювання періодичного контролю

Контрольна робота включає два розгорнутих питання по 10 балів і десять тестів по 1 балу. Максимальна кількість балів – 30.

10-9 балів: здобувач повністю виконує поставлене завдання і виявляє глибокі ґрунтовні знання і навички географічного аналізу інформації. Спроможний мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу, встановлювати встановити причинно-наслідкові зв'язки.

8-7 балів: здобувач правильно і майже в достатньому обсязі виконує завдання, що підтверджує його достатні знання і вміння аналізу географічної інформації, показав розуміння теми, але ще не зовсім правильно може використати знання для інтерпретації матеріалу. Має незначні помилки у викладі матеріалу та встановлюванні причинно-наслідкових зв'язків.

6-5 бали: здобувач недостатньо орієнтується в матеріалі, не завжди може самостійно проаналізувати географічну інформацію, встановити причинно-наслідкові зв'язки; не дає вичерпної відповіді на контенті питання схеми аналізу. 4-3 бали: здобувач допускає суттєві помилки у викладі матеріалу, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні, не може встановити причинно-наслідкові зв'язки.

1-2 балів: здобувач не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі, допускаючи при цьому суттєві неточності.

0 балів: відповідь відсутня

Критерії оцінювання підсумкового (семестрового) контролю

Залік виставляється за результатами першого та другого періодичного контролю.

9. Рекомендована література

Основна

1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник. – К.: Знання, 2003. – 480 с.
2. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник. – К.: Знання, 2005. – 480 с.
3. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник – 3-є вид. - К.: Знання, 2006. – 511 с.
4. Заставний Ф.Д. Фізична географія України. – К.: Форум, 2001. – 239 с.
5. Рельєф України / [Б.О. Вахрушев, І.П. Ковальчук, О.О. Комлев, Я.С. Кравчук, Е.Т. Палієнко, Г.І. Рудько, В.В. Стецюк]; За заг. ред. В.В. Стецюка. К.: Слово, 2010. 688 с.

6. Комплексний атлас України [Карти] / відп. ред. Л. М. Веклич; Держ.ком. з природ.рес. України, Держ. наук.-вироб. п-во “Картографія”. – К.: Картографія, 2005.

Допоміжна

7. Географічна енциклопедія України / Відп. ред. О.М. Маринич. – у 3-х т. – К.: Українська енциклопедія. – 1989. – Т.1. – 416 с., 1990. – Т.2. – 480 с., 1993. – Т.3. – 480 с.

8. Іванова В.М. Природні рекреаційні ресурси як умови розвитку туристичного потенціалу Запорізького краю. Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (26 лютого 2020 р., м. Харків). – с. 203-211.

9. Гришко С.В., Іванова В.М., Тамбовцев Г.В. Антропогенні ландшафти Мелітопольського району Запорізької області / Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том III: Констатації та діалоги в просторі науки та освіти [колективна монографія] / [Наукова редакція: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. – Конін – Ужгород – Київ – Херсон: Посвіт, 2020. – С.90-98.

10. Іванова В.М. Сучасний екологічний стан поверхневих вод Запорізької області / III-я Міжнародна науково-практична конференція «Екологічні проблеми навколишнього середовища та раціонального природокористування в контексті сталого розвитку», 22-23 жовтня 2020 року, м. Херсон, С. 263-266.

11. Іванова В.М. Гідрогеологічні умови формування ресурсів підземних вод з метою водопостачання міста Мелітополь / Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference «ACADEMIC RESEARCH IN MULTIDISCIPLINARY INNOVATION» (November 30 – December 03) Amsterdam, Netherlands - 2020, С. 111-117.

12. Руденко В.П., Вацеба В.Я., Соловей Т.В. Природно-ресурсний потенціал природних регіонів України. Чернівці: Рута, 2001. 268 с.

13. Стецюк В.В., Рудько Г.І., Ткаченко Т.І. Екологічна геоморфологія України. К.: Слово, 2010. 368 с.

14. Швебс Г. І. Каталог річок і водойм України: навч.-довідк. посіб. / Г.І. Швебс, М.І. Ігошин; за ред. Є.Д. Гопченка; Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – Одеса: Астропринт, 2003. – 392 с.

14. Інформаційні ресурси

1. http://geoknigi.com/book_view.php?id=783 [Електронний ресурс] / Пізнавальний сайт «Географія» – велика кількість корисної пізнавальної та наукової інформації з географії України.

2. <http://www.geo-asset.com/tests/3> [Електронний ресурс] / Портал практичної географії (практичні роботи, тести).
3. http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_ukrajini/39 [Електронний ресурс] / Географічний портал «Географіка» – підручники, навчальні посібники, монографії з фізичної географії України.
4. Електронний навчальний курс «Географія України» з картами «Україна та її регіони» (карти України та регіонів, коментарі, статистика та ілюстрації) [Електронний ресурс]. – CD-диск для мережевого використання.